

Četvrti dio

BORBENA DEJSTVA U ZIMU 1943/1944.

VOJNO-POLITIČKA SITUACIJA KRAJEM 1943.

U posljednjoj godini dana znatno se poboljšala vojna i politička situacija u okviru antihitlerovske koalicije. Na frontovima su odigrane borbe koje su bitno doprinijele budućem slomu sila Trojnog pakta. Dvanaestog maja 1943. kapitulirala je njemačka i italijanska grupa armija »AFRIKA« sa oko 350.000 vojnika. Kapitulirala je Italija, a i položaj ostalih članova, satelita Njemačke, bivao je sve slabiji. Crvena armija se približavala njihovim granicama. Njemačka je bila primorana da se bori u sve nepovoljnijim uslovima strategijskog okruženja.

I u Jugoslaviji su se odigrali odlučujući događaji. U svim našim pokrajinama vođene su operacije koje, po upotrebljenim snagama, složenosti i trajanju, nisu bile manje od mnogih operacija na drugim ratištima. Narodnooslobodilačka vojska je pokazala svoju visoku vrednost. Oslobođene su prostorne oblasti. Stvorene su nove brigade, divizije i korpusi. Naoružanjem, zapljenjenim od italijanskih jedinica naoružano je blizu 80.000 novih boraca. NOVJ je postala strategijska sprava između istočnog i italijanskog fronta. Ona je onemogućila njemačku Vrhovnu komandu da organizuje solidnu odbranu jadranske obale. Zbog toga njemačka Vrhovna komanda u septembru i oktobru privlači nove divizije na jugoslovensko ratište. Krajem novembra 1943. NOVJ ima 26 divizije, više od 10 samostalnih brigada, 108 partizanskih odreda i više desetina manjih jedinica, ukupno oko 300.000 boraca.

Slobodna teritorija obuhvatila je više od polovine teritorije Jugoslavije. Na njoj je bila gotovo potpuna dr-

žavna organizacija počevši od opštinskih, sreskih, okružnih, oblasnih, i pokrajinskih narodnooslobodilačkih odreda do zemaljskih antifašističkih vijeća.

Nova narodna vlast je uspješno organizovala život i rad na slobodnoj teritoriji.

Politička situacija se u Jugoslaviji izrazito poboljšala u prilog NOP-a. Za dve godine borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika, široke narodne mase potpuno su shvatile cilj oslobodilačkog rata i karakter narodne revolucije.

Dakle, vojna i politička situacija u Jugoslaviji i u svijetu bila je povoljna za donošenje odluka kojima će se učvrstiti rezultati oslobodilačke borbe i u punoj mjeri ispoljiti smjer revolucije. Sazreli su uslovi da se Tekovine borbe za Nacionalno oslobođenje i Novo državno uređenje ozakone odlukama narodnih predstavnika, da se AVNOJ-u dade zakonodavna moć i puno pravo da kao najviši organ vlasti predstavlja novu Jugoslaviju. Takve odluke su donete noću između 29. i 30. novembra 1943. u Jajcu na Drugom zasjedanju Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Tito je predložio da se AVNOJ pretvori u najviše zakonodavno telo i da se obrazuje revolucionarna vlada. Drugo zasjedanje AVNOJ-a donelo je deklaraciju i u njoj iznijelo svoje najvažnije zaključke: da se AVNOJ konstituiše kao vrhovno zakonodavno tijelo i vrhovni predstavnik suvereniteta naroda i države Jugoslavije; da se Jugoslavija izgradi na demokratskom i federativnom principu, da se uspostavi nacionalni kontakt sa svim obilježjima narodne vlade i dr.

*

Istovremeno, krajem 1943. njemačke trupe su užurbano utvrđivale jadransku obalu, ali su se našle gotovo odsečene od zaleđa. Držali su samo dve komunikacije koje sa obale izvode u dolinu rijeke Save: od Durbovnika preko Mostara i Sarajeva do Slavenskog Broda i od Splita preko Bihaća ka Sisku i Zagrebu.

Po Hitlerovom nalogu od 29. oktobra 1943. Komanda Jugoistoka odlučila je da razbije glavne grupacije NOV-e u centralnom dijelu Jugoslavije između Save i Jadranskog mora, kako bi otklonila opasnost od prenošenja dejstava NOV u Srbiju i obezbedila komunikacije koje iz unutrašnjosti izvode ka obali. Polazeći od pretpostavke da ne **po-**

stoji neposredna opasnost od savezničkog iskrcavanja na jadranskoj obali — da ono može uslediti tek u proljeće 1944. — njemačka komanda je donela odluku da operacije izvede u toku zimskih meseci, da bi do proleća poboljšala odbranu jadranskog oblasnog pojasa i stvorila sigurnost u dubljem zaleđu. Pored snaga sa kojima je štab 2. njemačke oklopne armije raspolagao upućene su mu za ojačanja još tri divizije: 371. iz Italije, 1. brdska iz Grčke i 392. iz Austrije — sa oko 55.000 vojnika.

Ofanziva (u istoriografiji poznata kao Šesta ofanziva) počela je 3. decembra 1943. u Sandžaku, da bi sredinom decembra, njemačke snage jačine oko 100.000 vojnika napale na 3. korpus NOVJ i 5. krajišku diviziju u istočnoj Bosni, a u januaru i februaru prenijele operacije na teritoriju srednje i zapadne Bosne.

*

U međuvremenu 11. divizija je tokom septembra, oktobra i prve polovine novembra 1943. izvršila nekoliko uspješnih napada na željezničku prugu Brod — Sarajevo i Doboj — Teslić, čime su neprijatelju bili nanijeti znatni gubici, a željeznička pruga u više mahova bila onespobljena za saobraćaj.

Kako je ova komunikacija, posebno pruga Brod — Sarajevo, imala strateški značaj, Nijemci su krajem novembra 1943. u rejon Doboj — Derventa — Žepče privukli 3. i 6. »Terečki« puk 1. kozačke divizije.¹¹⁷ Značaj tih komunikacija za njemačke okupacione snage u navedenom periodu bio je utoliko važniji što je nakon kapitulacije fašističke Italije NOP u južnom dijelu naše zemlje počeo naglo da se širi, a posebno što su ofanzivnim dejstvima snaga 3. korpusa u istočnoj Bosni bili ugroženi vitalni interesi okupatora, od velikog značaja za njemačku ratnu privredu.

¹¹⁷ Bili su to bivši pripadnici Crvene armije, koje su Nijemci zarobili i raznim obećanjima i prinudama uvrštavali u takozvane »kozačke jedinice« koje su pod komandom njemačkih oficira bile upotrebljene u borbama protiv jedinica NOV. Nosile su nazive »Donski«, »Kubanski«, »Terečki« i »Sibirski puk. Zvanični naziv ove jedinice bio je (1. kozačka konjička divizija, a dejtvovala je u sastavu 69. njemačkog rezervnog korpusa. U našem narodu poznatiji su pod imenom »Čerkezi«.

Stab 11. divizije i dalje je krajem novembra i tokom decembra 1943. najveći broj jedinica usmjeravao za dejstva na pomenute komunikacije¹¹⁸ (5. kozarsku, 12. slavonsku i 14. srednjobosansku brigadu, te Tešanjsko-teslički i Derventska-dobojski odred). Jedinice divizije su noću 26/27. novembra 1943. prekinule željezničku prugu između stanica Lupljanice i Drašnice i kod željezničke stanice Rudanka zbog, čega je saobraćaj za izvjesno vrijeme bio obustavljen.¹¹⁹ Značajnijih uspjeha, međutim, nije bilo zbog poraslih vodostaja rijeka i potoka, što je otežavalo kretanje jedinica i prilaz objektima na željezničkoj pruzi.

U toku 29. novembra 1943. godine 2. bataljon 12. slavonske brigade sukobio se sa jednim eskadronom »Čerkeza« u rejonu sela Crnče, nedaleko od Doboja. U toj borbi ubijeno je i ranjeno oko 30 neprijateljskih vojnika, a zaplijenjeno 12 pušaka. Gubici bataljona bili su 1 poginuo i 3 ranjena.¹²⁰

U tom periodu 12. krajiška brigada i Banjalučki odred dejstvovali su u rejonu Kotor Varoš, sa zadatkom zatvaranja pravca Banjaluka — Kotor Varoš, čišćenje terena od ostataka četničkih formacija i osiguravanja karavana sa žitom i ostalim namirnicama.¹²¹

Početak decembra 1943. raspored jedinica 11. divizije nije se mijenjao, osim što je 3. bataljon 5. brigade bio upućen u **Siprage** radi zaštite divizijske bolnice. Značajnijih borbi u prvoj polovini decembra nije bilo, izuzev 2. decembra 1943. kada su jedinice 5. kozarske, 12. slavonske i 14. srednjobosanske brigade napale željezničku **prugu** Brod — Sarajevo.

us Zbornik, tom IV, knj. 19, dok. 107. Naredenje štaba 11. divizije od 25. novembra 1943. potčinjenim jedinicama za napad na željezničku prugu Dažnica — Kotorsko i dok. 117. Naredenje štaba 11. divizije od 27. novembra 1943. potčinjenim jedinicama za napad na željezničku prugu Derventa — Dobj.

⁹ Zbornik, tom IV, knj. 19, dok. 170. Dnevni izvještaj Glavnostožerskog ureda oružanih snaga NDH od 28. novembra 1943. o situaciji u Bosni.

²⁰ Zbornik, tom IV, knj. 20, dok. 54. Izvještaj štaba 12. slavonske brigade štabu 6. korpusa o radu i akcijama jedinica na teritoriji sjevernog dijela centralne Bosne u vremenu od 20. novembra do 10. decembra 1943.

²¹ Zbornik, tom IV, knj. 19, dok. 108. Naredenje štaba 11. divizije od 25. novembra 1943. štabu 12. brigade za zatvaranje pravca Banjaluka — Kotor Varoš.

Između željezničkih stanica Zavidović — Maglaj jedinice 5. brigade uništile su jednu kompoziciju oklopnog voza, kojom prilikom je ubijeno i zarobljeno 20 neprijateljskih vojnika, većinom Nijemaca.¹²²

Između željezničkih stanica Civčije — Kotorsko, jedinice 12. slavonske brigade uništile su kompoziciju vojnog voza. Tom prilikom je ubijeno oko 25 neprijateljskih vojnika, zarobljeno 12 domobrana i oslobođeno 50 civila koji su bili mobilisani kao radna snaga. Zaplijenjeno je 15 pušaka i nešto vojne opreme. Gubici brigade bili su 4 ranjena i 5 poginulih, među kojima i politički komesar Pionirske čete Pajo Ratković.¹²³

Saobraćaj na željezničkoj pruzi bio je nekoliko dana obustavljen.

Nakon tih akcija 12. slavonska i 14. srednjobosanska brigada orjentisane su prema planini Motajici sa zadatkom čišćenja terena od ostataka četničkih grupa, dok su bataljoni 5. kozarske brigade privučeni u rejon s. Kulaši radi odmora.

U svim jedinicama držani su sastanci i intenzivno se izvodila politička nastava na kojoj su borci i starješine upoznavani sa značajem Drugog zasjedanja AVNOJ-a.

Iako dokumenti usvojeni na Drugom zasjedanju AVNOJ-a početkom decembra još nisu stigli u sve jedinice, ipak je njihova suština doprla do njih što je omogućilo partijsko-političkim radnicima da produbljuju interesovanje naroda za taj značajan događaj naše revolucije i tumače njegovu suštinu.

U tom periodu štab 11. divizije i Divizijski komitet Partije preduzeli su mjere na planu moralno-političkog i vojničkog sređivanja stanja u jedinicama, a pogotovo na suzbijanju pojave dezerterstva i samovoljnog prelaska pojedinih iz jedne u drugu jedinicu.

Zapravo, ovdje se nije radilo o dezerterstvu u klasičnom smislu — izbjegavanje borbe ili prelazak na stranu neprijatelja — sem u rijetkim ili pojedinačnim slučajevima. Naprotiv. Ta pojava je bila naročito izražena u 5. kozarskoj brigadi, iz koje su od dolaska brigade u srednju Bosnu (od kraja maja do kraja novembra 1943) 64 borca

¹²² Lj. Borojević, D. Samardžija, R. Bašić, n/d. strana 141.

¹²³ isto kao u napomeni 121.

i nižih rukovodilaca samovoljno napustili brigadu i vratili se na Kozaru. Među njima je bilo i 22 člana KPJ. Oni su po dolasku na Kozaru odmah stupili u Kozarski odred, ili 11. krajišku brigadu, a mnogi su u tim jedinicama postavljeni na rukovodeće dužnosti, čak i više od onih koje su imali u 5. brigadi. Jedan od osnovnih razloga za napuštanje brigade i povratak na Kozaru bila je činjenica da više od 50% boraca, kad je brigada kretala za srednju Bosnu, nije znala ništa o svojim porodicama, koje su tokom neprijateljske ofanzive juna i jula 1942. otjerane u razne logore, pa je postojala želja da se bilo šta sazna o njihovim sudbinama.

No bez obzira na motive kojima su se rukovodili pojedinci, partijsko i vojno rukovodstvo 5. kozarske brigade, kao i borački sastav osudili su taj postupak, jer su tim gestom narušili ugled brigade i nanijeli štetu njenom moralno-političkom stanju. Zbog toga je odlučeno da se na Kozaru uputi jedna patrola pod rukovodstvom Miloša Popovića, zamjenika političkog komesara 2. čete 1. bataljona, sa zadatkom da pokupi sve »samovoljnike« i da ih vrati u brigadu. U međuvremenu nekoliko njih se samoinicijativno vratilo.

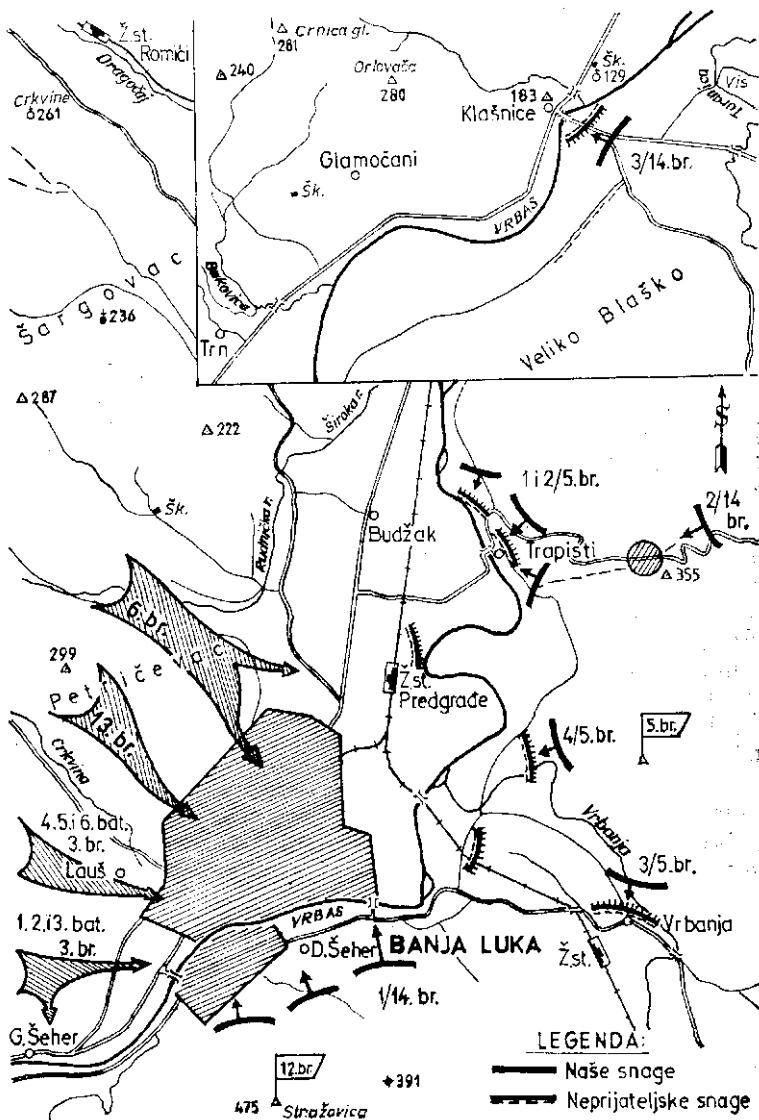
Svi »povratnici«, kako su ih u šali nazivali drugovi, časno su nastavili borbu u 5. brigadi do kraja rata. Mnogi od njih su ponovo postavljeni na rukovodeća mjesta, a mnogi su pali na daljem borbenom putu brigade.

Slična pojava se nikad više nije ponovila.¹²⁴

Drugom polovinom decembra 1943. jedinice divizije izvršile su još nekoliko akcija na neprijateljska uporišta duž komunikacije Doboj — Derventa, ali nisu postignuti željeni rezultati. Dolaskom kozačkih pukova na taj prostor pojačan je efekat neprijateljske odbrane komunikacija i uporišta duž komunikacija, pogotovu kad se radilo o unapred pripremljenim odbrambenim položajima.

Uspjeh u borbi sa Kozacima naše jedinice su postigle jedino na otvorenom prostoru. Tako je 5. brigada 18. decembra 1943. u rejonu sela Ljeskove Vode sačekala u zasjedi jednu kozačku jedinicu od oko 300 vojnika i nakon kratke ali žestoke borbe potpuno je razbila. Ubijeno je 25, a zarobljeno 17 Kozaka. Zaplijenjeno je 3 minobacača,

¹²⁴ Lj. Borojević, S. Samardžija, R. Bašić, n/d. strana 141 i 142.

U banjalučkoj operaciji od 31. 12. 1943. do 03. 01. 1944.

5 puškomitraljeza »šarac«, 8 pušaka, 9 pištolja, 1 radio-stanica, 30 konja, 5.000 metaka i druga ratna oprema. Gubici brigade bili su 1 poginuo i 5 ranjenih boraca.¹²⁵

Pored značajnog plijena borba sa Kozacima imala je i veliki politički značaj. Zbog blizine neprijateljskih uporišta naše jedinice nisu se na ovom prostoru duže zadržavale. Međutim, kako su »čerkezi« pri svakom upadu u sela činili razna zlodjela, silovanja i pljačku, mještani su pri pojavi »čerkeza« panično napuštali svoje domove i bježali, spasavajući gole živote. Tom prilikom narod je nalazio sigurnu zaštitu iza položaja naših jedinica i bio očevidac borbe u kojoj su »čerkezi« bili poraženi.

Mnogi zarobljeni Kozaci izrazili su želju da ostanu u našim jedinicama i tako, bar djelimično speru sramotu koju su, stupanjem u njemačku vojsku, nanijeli svojoj zemlji i armiji. Nakon sprovedene istrage svi oni za koje je ustanovljeno da nisu činili zločine, odlukom štaba 11. divizije primljeni su u NOV i raspoređeni u jedinice 5. kozarske brigade.¹²⁶

UČEŠĆE U PRVOJ BANJALUČKOJ OPERACIJI

U cilju rasterećenja jedinica 3. korpusa i 5. i 16. divizija NOVJ u istočnoj Bosni, gdje je neprijatelj preduzeo napade najvećih razmjera, Vrhovni štab je odlučio da sa jedinicama 5. korpusa NOVJ preduzme veću operaciju u donjem toku rijeke Vrbasa. Za glavni objekat te operacije određen je neprijatejski garnizon u Banjaluci, a zatim i sva uporišta niz Vrbas, zaključno sa Bosanskom Gradiškom. Zamisao Vrhovnog štaba je bila da se na taj način, privlačenjem neprijateljevskih snaga na taj pravac, posredno pomogne našim snagama u istočnoj Bosni.¹²⁷

U napadu su učestvovale snage 4. i 11. divizije 5. korpusa ojačane sa dvije brigade 1. proleterskog korpusa

125 Lj. Borojević, D. Samardžija, R. Bašić, n/d. strana 145—146.
126 isto kao u napomeni 125, strana 1946. Narednih mjeseci predalo se našim jedinicama nekoliko grupa ovih neprijateljskih vojnika. Samo u 5. brigadi bilo ih je oko 100. Sve do decembra 1944. kada su na zahtjev sovjetske vojne misije povučeni iz naše armije i vraćeni u SSSR. Većina njih su se pokazali kao hrabri borci, a mnogi su izginuli, ali o tome je ostalo malo dokumenata u našoj ratnoj arhivi.

127 Drago Karasijević, n/d. strana 80—203.

NOVJ (3. krajiška proleterska brigada 1. proleterske divizije i 3. lička proleterska brigada 6. proleterske divizije »Nikola Tesla«.¹²⁸

Štab 5. korpusa je raspoložive snage za napad na neprijateljski garnizon Banjaluka rasporedio u pet borbenih grupa po sledećin:

»... X grupa: Komanduje štab IV divizije. Sastav: III lička, VI i XIII Kr. brigada i sanski odred i I artiljerijski divizion. Izvršice pokret sa pravca Sanski Most, napasti i likvidirati sva neprijateljska uporišta u sjevernom dijelu grada, koji zatvara potok Crkvina i rijeka Vrbas i neprijateljsku posadu na aerodromu Zalužani.

Demonstrativno napasti neprijateljsku posadu u Ivanjskoj i postaviti obezbeđenje sa tog pravca. Glavne napade uperiti na neprijateljske objekte u centru grada razvijajući borbu iznutra ka spoljnim uporištima ...

... II grupa: Komanduje štab XI divizije. Sastav: V, XII i XIV brigada. Napašće i likvidirati sva neprijateljska uporišta u gradu na desnoj obali rijeke Vrbasa...

... III grupa: Komanduje štab III kraj. prol. brigade. Sastav: III kr. prol. brigada, Udarni odred i II art. divizion.

a) III proleterska brigada nastupaće pravcem Sitnica — Banjaluka, napasti i likvidirati sva neprijateljska uporišta u južnom dijelu grada, koji zatvara pravac Crkvina i rijeka Vrbas prodirući orzo glavnom snagom niz ulicu Mehmed Paše Sokolovića ka centru grada.

b) Udarni odred likvidiraće neprijateljsko uporište Han Kola i razbiti četničku bandu na toj prostoriji...

... IV grupa: komanduje štab XI brigade. Sastav: XI brigada, I bataljon VIII brigade, Gradiško-Liječanski NOP odred.

Brzim naletom napašće i likvidirati neprijateljsko uporište u Bosanskoj Gradiški... Manjim dijelom snaga demonstrativno napasti neprijateljske posade u Topoli i Aleksandrovcu kao i obezbjediti se sa te strane ...

V grupa: komanduje štab VIII krajiške brigade. Sastav: VIII krajiška brigada. Podgrmečki i Kozarski odred.

Napašće demonstrativno neprijateljski garnizon u Prijedoru zatvarajući ujedno pravac od Prijedora ka Sanskom

¹²⁸ Zbornik, tom IV, knj. 20, dok. 137. Zapovijest štaba 5. korpusa od 20. decembra 1943. za napad na Banjaluku i Bosansku Gradišku.

-1v Mostu i Ljubiji. Porušioe prugu između Prijedora i Bosan-
„ ; skog Novog i posjesti istu ne dozvoljavajući opravku pruge
i ceste. Također rušiti prugu Prijedor — Omarska ...

Početak napada:

Sve grupe otpočeo sa napadom 31. XII 1943. godine u
22 časa. Do tog vremena sve jedinice moraju podići na ju-
rišno odstojanje svojih pravaca...«

U Banjaluci i drugim neprijateljevim garnizonima i
uporištima predviđenim za napad, nalazile su se sledeće
snage neprijatelja:

A. Ustaško-domobranske snage.

Uporište Banjaluka: 2. bojna 13. lovačke pukovnije, 3.
7. lovačka pukovnija, 11. topnički sklop (artiljerijski divi-
zion), 7. topnički sklop, 22. topnički sklop, Stožer (štab) 4.
ustaško-domobranska zdruga sa 6. prištapskih satnija, 300
policajaca i agenata i 3. žandarmerijski puk.

Uporište Kljašnice: 2. bojna 7. lovačke pukovnije.

Uporište Ramići: jedna satnija ustaša i domobrana i
jedna četa četnika 1, četničke brigade Bosanskokrajiškog
četničkog korpusa.

Uporište Ivanjska: 1. bojna 7. lovačka pukovnija (ja-
čine 700 vojnika).

Uporište Krnjin: 1. satnija ustaša.

Uporište Piskavica: 1. satnija domobrana.

Uporište Omarska: 1. bojna 13. lovačka pukovnije.

Uporište Kozarac: 1. satnija domobrana.

Uporište Prijedor: 3. gorski ustaško-domobranski zdruk,
jačine oko "2.000 vojnika.

Uporište Bosanska Gradiška, 3. bojna 13. lovačke pukov-
nije, Željezničko — stražarska ustaška bojna, raspoređena
od Okučana do Bos. Gradiške. Jedna bojna ustaša iz logora
Stara Gradiška, jačine 900 ustaša. Naučna satnija (120 voj-
nika). Jurišna ustaška satnija (jačine 80 ustaša). Žandarma
70 i 50 policajaca i agenata.

Uporište Laktaši: žandarma 50.

Uporište Kukulji: 35 žandarma, a u selu Kosjerevu 25.

Uporište Razboj: 35. žandarma i 200 domobrana.

B. četničke snage:

3. krajiška četnička brigada, jačine oko 700 četnika.
Župska četnička brigada srednjobosanskog četničkog korpusa,
jačine oko 245 četnika. Samostalni Crnovrški četnički bata-
ljon, jačine oko 135. četnika. Ove četničke snage dobile su

zadatak od Nijemaca da brane Klošnice od pravca Prnjavora i prilaz Banjaluci prema Tropistima iz pravca sjeveroistoka. Oko 1000 četnika branilo je južnu i jugozapadnu teritoriju Banjaluke, a isto toliki broj istočnu i sjeveroistočnu periferiju.

C. Njemačke snage:

U uporištu Banjaluka, nalazilo se 4.131 njemački vojnik, pripadnici raznih jedinica i ustanove.

U Prijedoru se nalazilo 1.800 vojnika 373. njemačke »Tigor« divizije. U uporištima Bos. Gradiška, Gornja, Srednja i Donja Topola oko 920, pripadnika njemačke policije, a u uporištima Junozovci, Maglajani i Laktaši, oko 190 njemačkih policajaca i na aerodromu Zalužani oko 600 njemačkih vojnika.

Zadatak 11. divizije bio je da likvidira neprijateljska uporišta u Banjaluci i okolini na desnoj obali rijeke Vrbasa, a zatim da dijelom snage prijeđe na lijevu obalu rijeke i sadejstvuje ostalim snagama 5. korpusa u definitivnom uništenju neprijateljskog garnizona. Za izvršenje zadatka divizije neposredno su bile angažovane 5, 12. i 14. brigade i Banjalučki odred, dok su 12. slavonska brigada i grupa srednjobosanskih odreda ostavljeni u širem rejonu Prnjavora u cilju zaštite slobodne teritorije.

Jedinice 11. divizije predviđene za napad na Banjaluku privučene su u taj rejon između 25. i 27. decembra 1943. U periodu do 31. decembra nisu imale borbenog dodira sa neprijateljem, izuzev sporadičnih čarki sa četnicima. Za to vrijeme temeljito se pripremalo za predstojeću akciju. Održavani su sastanci partijskih organizacija i skobjevskih aktiva, obučavani novomobilisani borci, čistilo se oružje, dotjerivala oprema, pripremale se flaše sa zapaljivom smješom za borbu protiv tenkova i utvrđenih uporišta i sređivani i proučavani podaci o neprijatelju.

Zapovijest o rasporedu jedinica za napad na Banjaluku i zaštitu slobodne teritorije štab divizije, izdao je 27. decembra 1943.^{12a} Prema Zapovijesti štaba divizije obrađovane su tri kolone:

¹²³ Zbornik, tom IV, knj. 20, dok. 149. i 154. Zapovijest štaba 11. divizije od 27. decembra 1943. štabovima potčinjenih jedinica da likvidiraju spoljnu odbranu Banjaluke na desnoj obali Vrbasa.

Prvu kolonu pod komandom Petra Mećave, sačinjavali su 12. brigada, bez jednog voda, Banjalučki odred bez jedne čete, Skendervakufska četa i bataljon komande Banjalučkog vojnog područja.

Ova kolona bila je podjeljena u tri grupe sa slijedećim zadacima:

— prva grupa da napadne neprijatelja u Gornjem Seheru, likvidira policijsku karaulu, eventualno stražu na Sehitlucima, ovlada mostom na Vrbasu i očisti od neprijatelja mjesta Novoseliju i Karanovac;

— druga grupa da napadne neprijateja u Maloj čaršiji, likvidira otporne tačke u Zanatskoj školi, Trgovačkoj akademiji i policijsku karaulu kod mosta i sadejstvuje zauzimanju Kaštela na suprotnoj obali Vrbasa, 3. krajiškoj brigadi. Po uspostavljanju mostobrana, nastupa udesno niz levu obalu Vrbasa, spaja se sa jedinicama na mostobranu kod Rebrovca i nadire u pravcu vojnog logora. Vezu drži sa jedinicama koje napadaju grad na lijevoj strani Vrbasa.

— treća grupa sadejstvuje divizijskoj rezervi u likvidaciji policijske karaule kod Rebrovačkog mosta i ostalim jedinicama u likvidaciji Vrbas logora.

Drugu kolonu, sačinjavala je 5. kozarska brigada pod komandom Ranka Šipke, koja je, takođe, bila podjeljena u tri grupe:

— prva grupa imala je zadatak da ovlada njemačkim uporištem u manastiru Trapisti i mostom na Vrbasu, uspostavi mostobran na suprotnoj obali i uništi električnu centralu;

— druga grupa dobila je zadatak da likvidira uporište u selu Česma, ovlada skelom na Vrbasu u selu Kumsale, pređe na lijevu obalu Vrbasa, zauzme Pilanu i prodre ka predgrađu i vojnom logoru u gradu;

— treća grupa je imala zadatak da likvidira uporišta u selima Vrbanji i Čelincu i da izbije u visinu Rebrovca i tu obrazuje divizijsku rezervu.

Treću kolonu, pod imenom Steve Samardžije sačinjavali su dva bataljona 14. srednjobosanske brigade i Prnjavorski odred. Bila je podjeljena u dvije grupe.

— prva grupa imala je zadatak da likvidira vojne magacine na krčmaricama, očisti neprijatelja u selima Pri-

ječani — Trn, i potom sadejstvuje drugoj koloni a likvidaciji Trapista. Obrazuje i daje zaštitu divizijskoj hirurškoj ekipi u selu Slatina.

— druga grupa trebala je u pokretu da očisti od neprijatelja sela šušnjare i Blaško, likvidira uporište u Klačnicama, uspostavi mostobran na Vrbasu, poveže se sa jedinicama 4. divizije na lijevoj obali Vrbase i obezbedi kontrolu komunikacije Klačnice — Prnjavor.

U divizijskoj rezervi nalazio se 1. bataljon 14. brigade pod komandom Mlade Obradovića, čiji zadatak je bio da likvidira policijsku stanicu kod mosta u Rabrovcu, uspostavi mostobran na Vrbasu, potpomogne prodor treće grupe prve kolone u pravcu Vrbase logora i likvidira sjedište Gestapoa u Matijevića vili.

Opštu rezervu, pod komandom Đurina Predojevića, sačinjavale su 12. slavonska brigada, Tešanjско-teslički, Motajički i Dobojsko-derventske odredi, čiji zadatak je bio zaštita oslobođene teritorije, kontrola i po potrebi zaprečavanje komunikacija Derventa — Prnjavor, odnosno Teslić — Prnjavor i Teslić — Kotor Varoš.

Napad na njemačko-ustaški garnizon u Banjaluci otpočeo je 31. decembra 1943. u 22,00 časa.

Jedinice 12. krajiške brigade (prva kolona), brzim naletom likvidirale su neprijateljska uporišta u Gornjem Šeheru, karaulu kod mosta, zauzeli most i uspostavile čvrst mostobran kojeg su održale, iako je neprijatelj u nekoliko mahova nastojao da ga povрати. Poslije pada Gornjeg Šehera, neprijatelj koncentrisan u zgradi Trgovačke akademije davao je jak otpor tokom 1. januara 1944, ali su ga na kraju naši borci prinudili na predaju. Njemački tenkovi pokušavali su u nekoliko navrata da pređu most i pomognu svojoj posadi, ali su u svakom pokušaju bili odbijeni.

Tokom borbi u Gornjem Šeheru oko mostobrana i u zgradi Trgovačke akademije neprijateljski gubici bili su: ubijeno je 47 vojnika i oficira, a zarobljeno 96 vojnika i 5 oficira. Zaplijenjeno je: pušaka 151, puškomitraljeza 1, strojnica 2, pištolja 8, ručnih bombi 300, metaka 9.000, radio-stanica 7 i druga ratna oprema.

Naši gubici bili su 2 poginula i 8 ranjenih boraca, od kojih 3 teže.¹³⁰

Lijevo od 12. brigade, sa zakašnjenjem od jednog sata, napala je 3. krajiška proleterska brigada. Naletom u dvije kolone, glavnom niz kotlinu Vrbasa, pomoćnom preko šilova i lauša, za sat vremena pregazila je i likvidirala sva uporišta do tvrđave Kaštel i hotela Palas. Za to vrijeme su ostale jedinice 4. krajiške divizije stigle: 13. krajiška brigada do zgrade žandarmerijskog puka i hotel Bosne, a 6. krajiška brigada na lijevom krilu 13. brigade do uporišta vojne bolnice, zgrade Preparandije i kuća oko Kraljevog drumu.

U izvještaju 7. domobranske pukovnije od 24. februara 1944. o toj borbi piše:

»... c) III bojna na postavama u Banjaluci (G. Seher) bila je napadnuta nadmoćnim snagama bandita dne 31/1. siječnja 1944. g. i iste noći bojna je bila razbijena uz gubitke u ljudstvu i tvorivu više od 50%, kojom zgodom je pao i sam zapovjednik bojne. Bojna se nije mogla održati obzirom da je te večeri bio masovni napad na grad Banja Luka...¹³¹

Jedinice 5. kozarske brigade (prva grupa druge kolone), 1. i 2. bataljon, u prvom naletu prodrli su u blok zgrada manastira Trapisti kojeg je branio bataljon Nijemaca. Neprijatelj je koristeći zidane zgrade pružao žestok otpor, ali su naši borci, upotrebljavajući ručne bombe i flaše sa zapaljivom smješom, prodrli kroz kapiju i preko manastirskog zida i nastavili sistematsko čišćenje zgrada. Najžešća borba vođena je oko parnog mlina i električne centrale u krugu manastira. Oba objekta borci su likvidirali benzinskim flašama. Borba za to uporište trajala je gotovo čitavu noć, a neke zgrade prelazile su po nekoliko puta iz ruke u ruku. U svitanje 1. januara 1944. bio je očišćen od neprijatelja manastir Trapisti i okolne zgrade. Ostaci neprijateljskih snaga koje su branile Trapiste povukli su se preko mosta na lijevu obalu Vrbasa. Pored

¹³⁰ Zbornik, tom IV, knj. 21, dok. 85. Izvještaj štaba 11. divizije štabu 5. korpusa o borbama za Banjaluku i u srednjoj Bosni od 1. do 15. januara 1944.

¹³¹ AVII, reg. br. 2/2—33, k. 57.

znatnog plijena u oružju i municiji tim našim jedinicama palo je u ruke i skladište sa njemačkom vojnom odećom i obućom, pa su se borci obukli u nove njemačke uniforme, dok su veće količine izgorele, budući da je skladište bilo zahvaćeno požarom.

U sumarnom borbenom izvještaju od 4. januara 1944. O odbrani Banjaluke komanda 15. njemačkog armijskog brdskog korpusa, pored ostalog, konstatuje:

»... 1. 1. 1944. godine u samostanu Trapisti razvile su se ogorčene borbe. Po gubitku samostana, koji je deo po deo napuštan poslije žestokog otpora, a kojeg je branila jedinica majora Beklea, ostaci jedinice pod komandom poručnika Kirhnera uspjeli su se izvući, zaposjesti položaje iza mosta i zaustaviti prednje dijelove protivnika .. .«¹³²

Druga grupa druge kolone (4. bataljon) 5. brigade, očistivši selo Česmu od četnika, zauzeo je skelu na Vrbasu 1 sa dvije čete, u svitanje 1. januara 1944. prešao na lijevu obalu Vrbasa i produžio nadiranje ka Pilani i vojnom logoru. Poslije žestoke borbe čete su zauzele Pilanu, nanjevši neprijatelju osjetne gubitke. Međutim, kako nisu imale vezu sa lijevim i desnim susjedom, nisu mogle produžiti dalje. Neprijatelj je ocjenio tu situaciju pa ih je energičnim protivnapadom odbacio na desnu obalu Vrbasa. U međuvremenu, četa 4. bataljona, koja je ostala u zaštiti skele na Vrbasu, bila je s leđa napadnuta od četničke brigade »Petar Kočić«, koja je bila pod komandom Bosansko-krajiškog četničkog korpusa. Borci te čete su se brzo snašli i odbili četnički napad, nanijevši im gubitke od 5 poginulih i više ranjenih.

Treća grupa druge kolone (3. bataljon 5. brigade) uništio je jednu četničku grupu u selu Vrbanja, kojom prilikom je ubijeno 30, a zarobljeno 5 četnika. Zaplijenjeno je 15 pušaka, 20 bombi, 1 radio-stanica engleskog porijekla i izvesne količine druge vojne opreme.

Prvi bataljon 14. brigade napao je neprijateljske položaje koji su se nalazili u kućama oko Rebrovačkog mosta na desnoj obali Vrbasa, ali je postigao samo djelimične re-

¹³² AVII, NAV-NT-314, 558/974 (mikrofilm, njemački fond) — Sumarni borbeni izvještaj štaba 15. njemačkog armijskog brdskog korpusa od 4. 1. 1944. štabu 2. oklopne armije o odbrani Banjaluke.

izultate. U prvom naletu njegove jedinice su na prepad savladale dio otpornih tačaka neprijatelja i zarobile 13 vojnika, ali su bile zaustavljene u daljem napredovanju. Sva nastojanja boraca i starješina, pa ni sadejstvo dijela snaga 12. krajiške brigade, nisu omogućili da se slomi otpor neprijatelja oko Rebrovačkog mosta.

Drugi bataljon 14. brigade (prva grupa treće kolone) uspio je prodrijeti u neprijateljsko uporište Krčmarice, gdje su se nalazili vojni magacini. Bataljon je zarobio 15 domobrana i nastavio gonjenje razbijenog neprijatelja prema Trapistima. Ovde se 2. bataljon 14. brigade spojio sa jedinicama 5. kozarske brigade i zajednički su nastavili čišćenje neprijatelja u dijelu grada na desnoj obali Vrbasa.

Za zaštitu divizijske hirurške ekipe u selu Slatina štab 14. brigade odredio je Prnjavorski odred.

Treći bataljon 14. brigade (druga grupa treće kolone) razbio je četnike u selima Sušnjari i Blaško. U toj akciji ubijeno je 7, a zarobljeno 6 četnika, među kojima i komandant četničkog bataljona »Petar Kočić«. Razbijeni četnici pobjegli su u Klačnice i obavjestili neprijateljsku posadu o pravcu nastupanja naših jedinica. Neprijatelj je u Klačnicama posjeo zidane zgrade na desnoj obali Vrbasa i u porbom onemogućio 3. bataljonu 14. brigade prilaz mostu i zauzimanje Klačnica.¹³³

Tako su jedinice 11. divizije u toku 1. januara 1944. likvidirale sva neprijateljska uporišta na svom pravcu nastupanja i očistile od neprijatelja deo grada Banjaluke na desnoj obali rijeke Vrbas. Međutim, svi pokušaji jedinica divizije da prijeđu na lijevu obalu Vrbasa tokom 2. januara 1944. nisu uspjeli, jer je neprijatelj organizovao čvrstu odbranu mostova, a tokom 1/2. januara 1944. neprijateljskom garnizonu u Banjaluci stiglo je znatno pojačanje — 3. bataljon 383. puka 373. njemačke divizije i 901. oklopni školski puk koji je odmah uveden u borbu. U toku noći 2/3 januara 1944. u Banjaluku je stigao i 92. njemački motorizovani puk.¹³⁴

133 stevo Samardžija^ n/d, strana 88—94.

134 AVII, NAV-NT-311, 558/901, 913, 914. i 918 (mikrofilm njemačke fond) Depeša štaba 15. njemačkog armijskog brodskeg korpusa upućena štabu 2. oklopne armije 2. i 3. januara 1944. r

Pri takvom razvoju događaja stiglo je naređenje štaba 5. korpusa da se sve jedinice najhitnije povuku iz grada. U njemu je, pored ostalog, stajalo:

»... 1. Sve jedinice koje se nalaze u gradu izvršiće noću između 2. i 3. o. mj. povlačenje iz grada na polazne položaje, poslije čega će štabovi nastojati da se jedinice odmore.

2. Jedinice će izvršiti povlačenje u 4. časa ujutru 3. o. mj. s tim što će:

I grupa učiniće sledeći raspored snaga: VI brigadu prebaciće na prostoriju Sanski Most — Prijedor, III ličku brigadu povući na odmor na prostoriju Kozica i Tomina, XIII brigada ostaće 3. i 4. o. mj. u selima Goleši — Bistrica — Borković, s tim da njeni prednji dijelovi uznemiravaju banjalučki garnizon sa pravca Pavlovca.

II grupa povući će V i XII brigadu na prostoriju sjeverno i južno od ceste Banjaluka — Kotor Varoš na kraći odmor, a potom uputiti snage na zadatke, koje će diktirati situaciju u Centralnoj Bosni, prema ocjeni štaba XI divizije.

III grupa povući će se cestom Banja Luka — Ham Kola, na prostoriju Rekovice — Han Kola, gdje će odmoriti kraće vrijeme, a potom se povući na prostoriju Dobrinja — Krupa, gdje takođe odmoriti snage. Prvi dan uznemiravati neprijatelja u pravcu G. Sehera.

Pri povlačenju voditi računa da se jedinice kreću u što rastresitijem rasporedu pred zoru i u toku dana, kako ne bi trpjele gubitke od neprijateljske avijacije.

Štab korpusa nalaziće se 3. o. mj. u Kodinoj Vodi, a poslije na starom mjestu.

Politički komesar,
Veljo Stojnić, s. r.

Komandant
pukovnik
S. Rodić s. r.«

Povlačenje je počelo 3. januara 1944. u jutro.

Iako Banjaluka tom prilikom nije bila oslobođena, ipak su operacijom jedinica 5. korpusa znatno bili poremećeni planovi neprijatelja na širem prostoru. Prvom banjalučkom operacijom postignut je cilj kome se težilo. Neprijatelj je orjentisao prema srednjoj i zapadnoj Bosni dio svojih jedinica, čime su znatno bile rasterećene naše snage u istočnoj Bosni. Pored toga, njemačko-ustaškom garnizonu u Banjaluci i na drugim uporištima nanijeti su veliki gubici u ljudstvu i ratnom materijalu. Prema izvještaju 15. nje-

mačkog brdskog armijskog korpusa od 9. januara 1944. ukupni gubici njemačkih i ustaško-domobranskih snaga u borbama za odbranu Banjaluke bili su: poginulih 129, od kojih 7 oficira, ranjenih 329, među kojima 20 oficira i nestalih 420, među kojima 8 oficira.¹³⁶

Pored toga uništene su zgrade pojedinih ustanova i privredni objekti, što se vidi iz izvještaja velikog župana Župe Sana i Luka od 3. januara 1944. u kojem se navodi da su izgorele zgrada opštinske uprave, trgovačke škole, zatvora »Crna kuća«, stara zgrada državne bolnice, da su oštećene zgrade kotarske oblasti, kotarskog suda i sudskog stola, te da je uništena električna centrala u Trapistima i pilana.¹³⁷

I tom prilikom četnici su se pokazali kao čvrsti saveznici Nijemaca i ustaša. Pored direktnog učešća u odbrani pojedinih uporišta oko Banjaluke oni su već od 29. decembra 1943. redovno obavještavali njemačku komandu o pokretu naših snaga i njihovom grupisanju. U izvještaju 4. lovačke brigade o tome se kaže:

»... Izvjestan broj četnika došao je u Banja Luku, uzeo učešće u odbrani logora i omogućio našim snagama izvlačenje iz Karanovca odnosno odstupanje ka Banja Luci, držeći put. Osim toga, četnici su redovno dostavljali izvještaje o kretanju neprijatelja...¹³⁸

BORBE U JANUARU I PONOVO OSLOBOĐENJE PRNJAVORA

Komandant njemačke 2. oklopne armije, zbog banjalučke operacije, bio je primoran da prekine operacije u istočnoj Bosni krajem decembra 1943. i počne operacije u Bosanskoj krajini 3. januara 1944. Toga dana napao je sa svih strana slobodnu teritoriju Bosanske krajine i sred-

¹³⁶ AVII, NAV-NT-314, 558/816 (mikrofilm, njemački fond) — Izvještaj štaba 15. njemačkog brdskog armijskog korpusa od 9. januara 1944. štabu 2. oklopne armije o odbrani Banjaluke.

¹³⁷ Zbornik, tom IV, knj. 21, dok. 194. Izvještaj velikog župana Zupe Sana i Luka o borbama u Banjaluci od 31. decembra 1943. do 3. januara 1944.

¹³⁸ AVII, mikroteka, br. 5/1261—1262 (fond NDH) — Izvještaj 4. domobranskog lovačkog zdruza (brigade) o borbama za odbranu Banja Luke u vremenu od 31. decembra 1943. do 2. januara 1944.

nju Bosnu, od Sarajeva, Zenice, Doboja, Dervente Imotskog — oko 116.000 Nijemaca uz podršku četnika kao vođica i obavještajaca.

Glavni cilj je bio Jajce, gdje se nalazilo vrhovno rukovodstvo NOP-a Jugoslavije, na čelu sa drugom Titom.

Iz Doboja je krenula u napad 1. brdska divizija, jačine oko 20.000 vojnika pravcem Teslić — planina Borja — planine Vlašić — Jajce, pod šifrovanim nazivom VALDRAUŠ (WALDRAUSCH) — Huk šume.

Od Dervente preko Prnjavora krenula je pomoćna grupa — borbena grupa 187 rezervne divizije i 2. kavkaska brigada 1. kozačke divizije sa oko 15.000 vojnika pod šifrovanim nazivom NAPFKUHEN (NAPFKUCHEN) — Pogača.

Kada je 3. januara 1944. naređeno da se Banjaluka napusti, jedinice 11. divizije povlačile su se ovim pravcima: 5. brigada uz rijeku Vrbanja pravcem Banjaluka — Kotor Varoš — Obodnik — Siprage, 12. krajiška brigada pravcem Popovac — Podbrđe i 14. brigada pravcem Boškovići — Hrvaćani — Četojevići.

Prvi sukob sa nastupajućih neprijateljevim jedinicama imala je 12. slavonska brigada i grupa srednjobosanskih NOP odreda. Neprijatelj je nastojao da dijelom snaga zauzme Prnjavor, a drugim dijelom nastupajući iz pravca Teslića i Tešnja presječe našim jedinicama odstupnicu prema Šipragama i Petrovom Polju, koje su se povlačile iz Banjaluke.

Pri takvom razvoju događaja jedinice 11. divizije našle su se u vrlo teškoj situaciji, pogotovo njene 5. i 12. krajiška brigada, koje su pri povlačenju iz Banjaluke u stopu pratili 901. oklopni i dijelovi 383. njemačkog puka. Situacija kod tih brigada bila je utoliko kritičnija što su se na pravcima njihovog povlačenja nalazile dvije divizijske bolnice (1. proleterske i 11. udarne divizije) sa 600 ranjenika i bolesnika, koje je 5. brigada trebala evakuisati. Pored toga, jedinice 5. brigade nosile su ranjenike iz poslednjih borbi u Banja luci. Na tom zadatku bio je angažovan kompletan bataljon.

Stab divizije nije raspolagao sa podacima o snazi neprijatelja koji je nastupao iz pravca Teslića i Tešnja. Pret-

postavljalo se da se radi o kombinovanim ustaško-domobranskim i četničkim jedinicama neznatne jačine.¹³⁹

Međutim, tim pravcem nadirali su dijelovi 1. brdske njemačke divizije, koji su na komunikaciji Teslić — Kotor Varoš potisnuli malobrojni i slabo naoružani Tesličko-tešanjski odred, i zaprijetili da se spoje sa snagama koje su iz Banjaluke nadirali za našim jedinicama. Zbog toga je 4. januara 1944. godine 1. bataljon, 5. brigade iz rejona Maslovara usiljenim maršom upućen na planinu Borja, sa zadatkom da zadrži prodor neprijatelja ka Maslovarama dok se ne izvrši evakuacija ranjenika.

U jutarnjim časovima 5. januara 1944. na prevoju Solile došlo je do sukoba sa njemačkim jedinicama. Zahvaljujući upornosti boraca i činjenici da je Tešanjsko-teslički odred, uz pomoć mještana okolnih sela solidno zapreo cestu, a neprijatelj se zbog dubokog snijega nije mogao kretati van puta, bataljon je zadržao neprijatelja na tom položaju čitav dan, nanijevši mu velike gubitke.

U prvi suton 5. januara 1944. bataljon se povukao u sastav brigade u selo Borci, gdje se nalazila divizijska bolnica. Toga dana gubici bataljona bili su 7 poginulih i 8 ranjenih boraca. Između ostalih, poginuli su politički komesar 3. čete Mirko Stanić i komandir voda iste čete, Milan Vasić. Jedan vod 3. čete bio je odsječen. On je se vještim manevrom održao u rejonu sela Očauš, izvodeći manje akcije na četnike i nakon deset dana došao je u sastav brigade.

Jedinice 12. brigade 5. januara 1944. nalazile su se u s. Svinjara — s. Zabrđe, sa zadatkom sprečavanja prodora neprijatelja pravcem Banjaluka — Kotor Varoš. Međutim, neprijatelj je u popodnevnom časovima sa jačom kolonom od oko 50 tenkova i oklopnih kola prodro u Kotor Varoš i odsjekao 1. bataljon 12. krajiške brigade koji je ostao na desnoj strani komunikacije Kotor Varoš — Banjaluka. Jedinice 1. i 2. bataljona zaobišle su Kotor Varoš sa sjeveroistočne strane i u toku noći došle u selo Vrbanje, a zatim prešle u selo Večiče.

Nadirući u više kolona iz raznih pravaca, motorizovanim, konjičkim i skijaškim jedinicama neprijatelj je uspeo

¹³⁹ Zbornik, tom IV, knj. 21, dok. 93. Izvještaj štaba 5. brigade štabu 11. divizije o povlačenju iz Banjaluke i o borbama za odbranu ranjenika u vremenu od 2. do 16. januara 1944.

da sječe međusobnu vezu naših brigada, i pojedinih jedinica — bataljona u okviru brigade, što je stvorilo teškoće kod 5. kozarske brigade, oko evakuacije bolnica.

Najteža situacija bila je u noći između 6/7. januara 1944. Na pravcu povlačenja brigade, selo Borci — Siprage — visoravan Petrovo Polje — s. Zlovarići — s. Korićani — rijeka Ugar — s. Vitovlje — Jajce, pored ranjenika i bolesnika našla se i grupa članova AVNOJ-a i veća grupa civila i funkcionera organa narodne vlasti sa tog terena, koje je takođe trebalo zaštititi. Četvrti bataljon 5. brigade uspješno je štitio odstupnicu glavnine 11. divizije sprečavajući prodor neprijatelja na pravcu Kotor Varoš — Obodnik — Siprage, ali je predveče 6. januara 1944. bio odsječen.

Uočavajući težinu situacije štab 5. brigade naredio je štabovima 1, 2. i 3. bataljona da borcima otvoreno saopšte težinu situacije u kojoj se našla brigada, podvlačeći da se zadatak evakuacije bolnice mora izvršiti po cijenu najvećih žrtava i samoodricanja.¹⁴⁰

Nakon odsjecanja 4. bataljona, kao zaštitnice, neprijatelj je brzo sustizao glavninu 5. brigade, koja se, zbog nošenja ranjenika i velikog snijega sporo kretala, pa se nekoliko puta dešavalo da su borci morali ostavljati nosila sa teškim ranjenicima, prihvatati borbu sa neprijateljem i po odbijanju napada, produžiti njihovo nošenje.

Najkritičniji trenuci za ranjenike i 5. brigadu nastupili su u jutarnjim časovima 7. januara 1944. na Petrovom Polju, kada je neprijatelj iz više pravaca prišao bolnici na oko 500 metara, ali je krajnjim zalaganjem naših jedinica koje su primile borbu u izuzetno nepovoljnim okolnostima bio odbijen, a ranjenici evakuisani. Tokom 7, 8. i 9. januara 1944. 5. brigada (bez 4. bataljona) vodila je niz zadržavajućih borbi sa neprijateljem sve do visine rijeke Ugra, gdje su u noći 9/10. januara 1944. svi ranjenici i bolesnici, bolnica 1. proleterske i 11. divizije bezbjedno evakuisani na lijevu obalu rijeke Vrbas i brigu o njima preuzele druge naše jedinice.

Četvrti bataljon 5. brigade, nakon što je odsječen 6. januara 1944. počeo je u predvečerje da se povlači za glav-

¹⁴⁰ Zbornik, tom IV, knj. 21, dok. 32. Naređenje štaba 5. brigade od 6. januara 1944. potčinjenim jedinicama za sprečavanje neprijateljskog prodora ka planinu Borja i odbrani ranjenika.

ninom brigade, ali se zbog premorenosti boraca zaustavio u selu Stopan — nedaleko od Šipraga radi kraćeg odmora. Na tom zastanku bataljon se obezbjedio samo iz pravca sela Borci gdje je tokom dana vodio borbu i odakle je jedino očekivao nailazak neprijatelja. Međutim, štab bataljona nije znao (a nisu mogli znati ni viši štabovi) za izvjesne neprijateljske snage koje su nastupale paralelno pravcem Teslić — Mladikovina — Bjelobučje — Kuzmanovići — Siprage, čiji je cilj bio da sadejstvuju svojim glavnim snagama na pravcu Teslić — planina Borje — Maslovare — Šiprage. Te jedinice iznenadile su 4. bataljon u selu Stopan i u borbi koja se tom prilikom razvijala nanijela mu teške gubitke od 35 poginulih i 26 ranjenih boraca i starješina. Taj bataljon stigao je u sastav 5. brigade tek 14. januara 1944.

Nakon zauzimanja Kotor Varoša od strane neprijatelja 12. krajiška brigada povlačila se pravcem s. Orahovo — s. Nišenica, sa zadatkom zatvaranja pravca Kotor Varoš — Skender Vakuf i šticeanja desnog boka 5. kozarske brigade. U dane 7, 8. i 9. januara 1944. jedinice 12. krajiške brigade vodile su danonoćne zadržavajuće borbe s neprijateljem, sve dok se u visini komunikacije Travnik — Jajce 9/10. januara 1944. nije uspješno završila evakuacija bolnice.

Zadržavajuće borbe koje su vodile 5. kozarska i 12. krajiška brigada 11. divizije od 3. do 10. januara 1944. imale su za cilj, pored spašavanja ranjenika, dijela stanovništva i organa narodne vlasti sa oslobođene teritorije, i omogućavanje blagovremene evakuacije Jajca, u kojem se tih dana pored ostalih ustanova nalazio i Vrhovni štab NOV i POJ i AVNOJ.

U popodnevrim časovima 10. januara 1944. uspostavljena je veza između štaba 11. divizije i štabova 5. kozarske i 12. krajiške brigade. Istog dana, prikupile su se 5. i 12. brigada, pa su noću 10/11. januara 1944. uz sadejstvo djela jedinica 1. proleterske divizije probile neprijateljski obruč u rejonu Ponir — s. Vitovlje — s. Korićani i ubacile se neprijatelju za leđa.

Četrnaesta srednjobosanska brigada, nakon povlačenja iz Banjaluke kretala se u pravcu Prnjavora i 4. januara 1944. nalazila se u rejonu s. Boškovići — s. Hrvaci — s. Četojevići. U toku 5. januara 1944. jedan bataljon brigade krenuo je ka Prnjavoru u izviđanje, ali se u rejonu Cera

i s. Mraviće sukobio sa jednom neprijateljskom kolonom i nakon kraće borbe povukao se prema selu Branešci. Jedan deo 14. brigade, 6. januara 1944. u rejonu sela Kovačevići, vodio je žestoku borbu sa neprijateljem koji je nastupao iz pravca Prnjavora. U tom okršaju neprijateljski gubici bili su 18 mrtvih i oko 20 ranjenih. Gubici 14. brigade bili su 12 poginulih i ranjenih.¹⁴¹

Za to vrijeme, pomoćna grupa — borbene grupe 187. rezervne divizije i 2. kavkaske brigade 1. kozačke divizije sa 4. i 6. domobranskim lovačkim pukom — krenula je u napad, s ciljem da nastupajući širokim frontom iz pravca sjevera i sjeveroistoka na liniji Srbac — Bosanski Kobaš — Bosanski Dubovac — Kladari — Derventa — Teslić, očiste od jedinica NOV i POJ prostor između rijeke Vrbasa i Bosne i da iz svih sela evakušu, odnosno unište zalihe hrane i stoke.¹⁴²

Tim neprijateljskim jedinicama, čija su dejstva otpočela 3. januara 1944. suprotstavila se 12. slavonska brigada (1, 2. i 3. bataljon), zajedno sa Motajičkim i Derventsko-dobojskim odredom.

Četvrti bataljon 12. slavonske brigade, po naređenju zamjenika komandanta 11. divizije, upućen je 4. januara 1944. u selo Gornja Snjegotina sa zadatkom da prihvati jedinice 11. divizije koje su se povlačile iz Banjaluke i da obezbijedi njihov prelaz preko masiva Uzlomac i Borja. Bataljon je uveče 4. januara stigao u selo Karač, gdje je zanoćio, a ujutro 5. januara 1944. bio opkoljen i napadnut od četnika, sa kojima je tokom cijelog dana vodio borbu i nije uspeo da se probije do Živkovića njiva i napadne njemačku kolonu koja je nastupala iz pravca planine Ljubića. Pod borbom se probijao preko Uzlomca za Maklovar, gdje je u rejonu sela Gruića uhvatio vezu sa djelovima 5. kozarske brigade i nakon toga se vratio nazad prema Sred-

141 Zbornik, tom IV, knj. 21, dok. 85. Izvještaj štaba 11. divizije štabu 5. korpusa o borbama za Banjaluku i srednju Bosnu u vremenu od 1. do 15. januara 1944.

142 Zbornik, tom IV, knj. 21, dok. 188. Izvještaj 1. kozačke divizije o akcijama protiv jedinica NOV od 21. decembra 1943. do 20. januara 1944. i dokument 220. Opšta bojna relacija 2. zbornog područja NDH za januar 1944. ...

njoj Snjegotini, zastao u zaseoku Kovačevići, gdje je zanoćio, obezbjeđivši se iz pravca visa Predeljica (k. 1018).

U popodnevnim časovima, 6. januara 1944. bataljon je bio napadnut od jačih njemačkih snaga koji su predvođeni četnicima nastupali iz pravca sela Gornja Snjegotina. U dramatičnoj borbi koja je trajala do 19 časova bataljon je pretrpio velike gubitke: 20 poginulih, 11 ranjenih i 18 nestalih boraca. Izgubljen je 1 puškomitraljez, 15 pušaka i sva komora. Neprijateljski gubici bili su 18 poginulih, među kojima i 1 oficir.

Nakon te borbe, bataljon je bio odsječen od ostalih jedinica i odstupio je na planinu Borje.¹⁴³

Raspored ostalih bataljona 12. slavonske brigade bio je: 1. bataljon na komunikaciji Derventa — Prnjavor u selu Smrtićima kod kote 205 (Bogosavac), sa zadatkom da dijelom jedinice sprečava prodor neprijatelja iz pravca Derventa, a drugim dijelom kontroliše obalu rijeke Ukrine u rejonu sela Palačkovac i sprečava prebacivanje neprijatelja preko Ukrine, 3. bataljon na Dubočkom Brdu (k. 195) i Ciganskom brodu (k. 255), sa zadatkom sprečavanja prodora neprijatelja iz pravca Derventa i u slučaju da neprijatelj napadne 1. bataljon manevrom mu zađe za leđa i napadne ga iz pravca sela Miškovca; 2. bataljon na Psijoj pravdi (k. 332) i Visokoj obali (k. 349) sa zadatkom da istura patrole na vis Gavranić (k. 330) i održava vezu sa 3. bataljonom, odnosno da u slučaju neprijateljskog napada štiti desni bok 3. bataljona.

U prepodnevnim časovima 3. januara 1944. 5. i 6. »Te-rečki« puk 1. kozačke konjičke divizije napao je jednovremeno položaje 1. i 3. bataljona 12. slavonske brigade. I pored brojne i tehnički nadmoćnosti neprijatelja, oni su uspješno odbijali sve napade tokom cijelog dana 3. januara. U prvom sukobu 1. bataljon je ubio 10 vojnika i zaplijenio 8 pušaka. Najžešće napade vršio je na položaje 3. bata-

i« Zbornik, tom IV, knj. 21, dok. 132. Izvještaj štaba 12. slavonske brigade 12. divizije od 24. januara 1944. štabu 6. korpusa NOVJ o akcijama na komunikaciji Derventa — Prnjavor.

ljona, ali je on uspješno odbijao napade sve do 23 časa, kada se morao povući, jer je neprijatelj napravio prodor između 1. i 2. bataljona i zaprijetio opkoljavanjem 3. bataljonu. Kolone koje su prodrle između 1. i 2. bataljona u rejonu Palačkovca, dijelom su ušle u Prnjavor 4. januara 1944. dok su drugim dijelom pokušale opkoliti ova dva bataljona, ali su se oni zaobilazeći Prnjavor, povukli prema planinama Ljubić i Crni Vrh.

Tokom 5. i 6. januara 1944. neprijatelj je nastupajući u više kolona nastojao opkoliti 12. slavonsku brigadu na prostoru jugozapadno od Prnjavora, ali su njeni bataljoni vještim manevrima osujetili namjere neprijatelja. Povlačeći se pod borbom koncentrisali su se u selu Dubrava, odakle su nastavili povlačenje prema selu Gornja Šnjegotina, štiteći bolnicu komande Banjalučkog vojnog područja, kao i organe narodne vlasti, koji su odstupali iz Prnjavora i brigadnu ambulantu.

U toku 6. januara, neprijatelj je iz pravca planine Čavka napao 12. brigadu, koja se pod brdom povlačila — po bataljonima do sela Srednja Šnjegotina, gdje se ponovo koncentrisala i nastavila povlačenje prema planini Uz-lomac.

U borbama od 1. do 6. januara 1944. iz 12. slavonske brigade poginuo je 31 borac, među kojima su bili i zamjenik komandanta 2. bataljona Stojan Milinović i zamjenik političkog komesara 4. bataljona Ivan Pavleковиć. Ranjeno je 25, a nestalo 24 borca.¹⁴⁴

*

U borbama za Banjaluku i tokom šeste neprijateljske ofanzive jedinice 11. divizije ubile su 237 neprijateljskih vojnika i oficira. Ranjeno ih je 162, a zarobljeno 145 vojnika i 4 oficira. Zaplijenjeno je: 1 mitraljez i 2 puškomitraljeza, 167 pušaka, 2 strojnice, 9 pištolja, 20.000 metaka, 320 ručnih bombi, 8 radio-stanica i izvjesnu količinu druge vojne opreme.

Gubici divizije: poginulih 113 boraca i starješina, ranjeno 165 i nestalo 220. Izgubljena je cjelokupna arhiva

• ¹⁴⁴ Isto kao u napomeni 143.

•• • -' _

i komora 12. krajiške brigade, kao i komore 4. bataljona 5. kozarske i 4. bataljona 12. slavonske brigade. Neprijatelj je privremeno zauzeo cjelokupnu slobodnu teritoriju srednje Bosne.¹⁴³

*

v

Četnici su iskoristili nastalu situaciju da se oporave od poraza koje su do tada trpeli i da prinudnom mobilizacijom znatno popune svoje jedinice. U to vrijeme jedinice srednjobosanskog četničkog korpusa, brojale su oko 3.000 ljudi svrstanih u šest »brigada« i jedan samostalni »bataljon«. Naoružani su bili sa 2.841 puškom, 86 puškomitraljeza, 11 teških mitraljeza i 1 minobacačem. Znatne količine tog oružja i municije četnici su dobili od Nijemaca za usluge koje su im činili tokom šeste ofanzive. No bez obzira na znatnu popunu u ljudstvu i naoružanju njihova aktivnost se ogledala, kao i u ranijem periodu, pre svega u prepadima na naše kurire i karavane, ubijanje saradnika i simpatizera NOP-a, terorisanje porodica boraca NOV sa ovog terena i bezobzirnoj pljački naroda. Takav postupak vodio je četnike u sve veću kompromitaciju, čak i u očima onog dijela stanovništva koje je do tada gajilo neke iluzije o njima.¹⁴⁶

U uslovima prisustva brojnih neprijateljskih snaga i nastalih teškoća u vezi s tim, te još neučvršćenog uticaja NOP-a u nekim partizanskim odredima srednje Bosne, došlo je do osipanja, pa i raspadanja. Najveću kolebljivost su ispoljili oni borci koji su pred ofanzivu prešli iz neprijateljskih redova u jedinice NOV i POJ i izvjestan broj novomobilisanih boraca sa ovog terena. Tu pojavu je pratilo i dezerterstvo u nekim jedinicama divizije.

Povratkom naših jedinica na taj teren situacija se poboljšala. Jedino što odredi koji su se raspali nisu tada obnovljeni, niti su popunjavani, već su njihovi ostaci raspoređeni u brigade.

Tako su Prnjavorski i Tešanjско-teslički odredi uključeni u 5. kozarsku brigadu kao njen 5. bataljon, Banjalučki odred ušao je u sastav 12. krajiške brigade kao njen

¹⁴⁵ Isto kao u napomeni 141.

we Lj. Borojević, D. Samardžija, R. Bašić, n/d, strana 160—161.

4. bataljon. Motajički odred i Skendervakufska četa su rasformirani i raspoređeni po bataljonima 12. brigade. Područni bataljon komande mjesta Prnjavor uključen je kao 4. bataljon u 14. srednjobosansku brigadu, a Derventsko-dobojski odred rasformiran i raspoređen po jedinicama te brigade.¹⁴⁷

U periodu od 15. do 31. januara 1944. jedinice 11. divizije bile su raspoređene: 5. brigada u širem rejonu Teslića, s. Cečava — s. Ukrinjca — s. Rankovići — s. Osovica, 12. krajiška brigada na prostoru između Kotor Varoša i Skender Vakufa, 12. slavonska na prostoru između Prnjavora i Dervente i 14. brigada na prostoru između Prnjavora i Banjaluke.

Zadatak jedinica bio je da jačim patrolama čiste sela od četnika i ustaške milicije i da kontrolišu komunikacije. Kako je 12. slavonska brigada 15. januara 1944. ušla u Kotor Varoš, kojeg je neprijatelj napustio, to se deo 12. krajiške brigade rokirao na prostor između Kotor Varoša i Banjaluke.¹⁴⁸

To vrijeme iskorišćeno je za odmor i sređivanje jedinica. Po četama i vodovima izvršene su popune upražnjenih rukovodećih mjesta, a u 5. kozarskoj brigadi izvršena je promjena komandanta 3. i 4. bataljona. Za komandanta 3. bataljona postavljen je Ljuban Šević, a za komandanta 4. bataljona Dmitar Polovina. Dotadašnji komandant 3. i 4. bataljona Dušan Bojanić i Đorđe Vučenović postavljeni su na nove dužnosti van brigade.

Sa cjelokupnim starješinskim kadrom izvršena je detaljna kritička analiza postupaka štabova i komandi i nižih rukovodstava u prethodnim borbama.

Tom prilikom sagledani su i postupci neprijatelja prema civilnom stanovništvu. Kako su Nijemci, Kozaci, ustaško-domobranske jedinice i četnici vršili pljačku i nasilje

¹⁴⁷ Naredenje štaba 11. divizije od 13. 1. 1944. podčinjenim jedinicama za raspored i dejstvo na prostoriji Grabovica — Maslovar — Očauš — Pribinić i Gornja Snjegotina. Zbornik, tom IV, knj. 21, dok. 71.

¹⁴⁸ Zbornik, tom IV, knj. 21, dok. 161. Izvještaj štaba 11. divizije štabu 5. korpusa o dejstvu na prostoriji srednjeg dijela centralne Bosne u vremenu od 15. do 31. januara 1944.

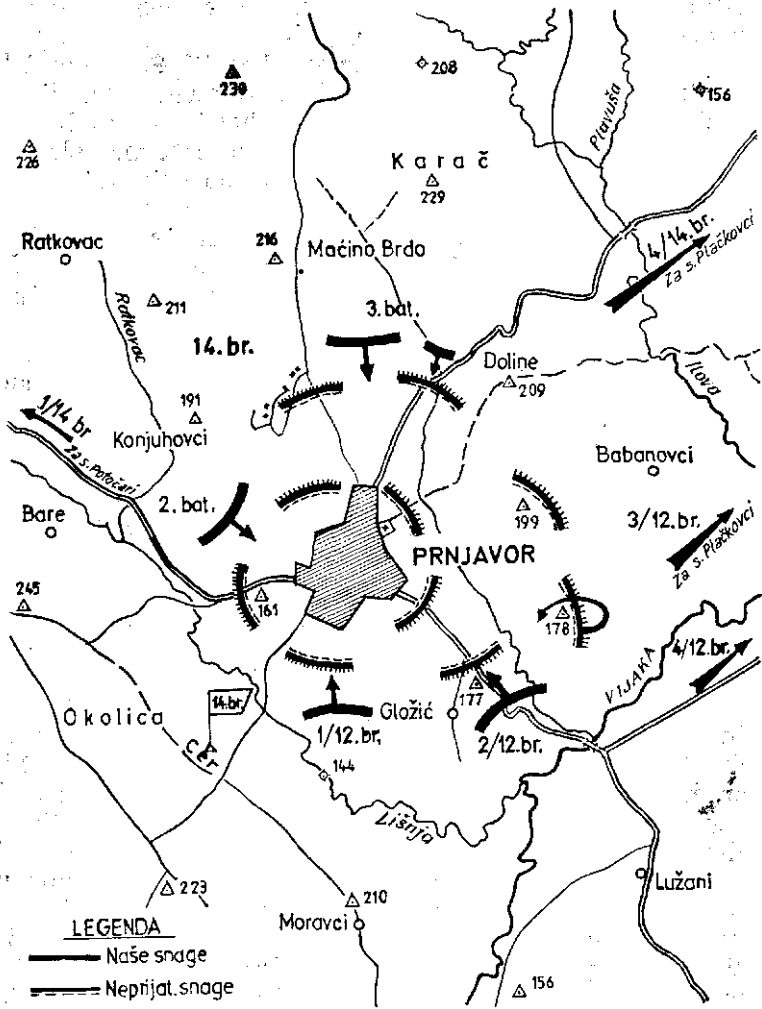
po selima, odlučeno je da politički komesari u zajednici sa partijsko-političkim radnicima sa terena prikupe podatke o tome i informišu narod o razmjerama te pojave.

U drugoj polovini januara 1944. jedinice 11. divizije potiskivale su četnike gotovo iz svih sela na širem prostoru Teslića, Dervente, Prnjavora i Kotor Varoša i kontrolisale komunikacije koje povezuju te gradove. Grad Prnjavor, u kojeg je neprijatelj ušao 4. januara 1944, bio je blokiran. Štab divizije donio je odluku da ponovo oslobodi taj grad i tako ponovo uspostavi slobodnu teritoriju kakva je bila pred šestu ofanzivu. Za izvršenje tog zadatka određene su bile 12. slavonska i 14. srednjobosanska brigada. Neprijateljsku posadu u Prnjavoru sačinjavao je 1. bataljon, 4. domobranskog lovačkog puka, jedan vod Nijemaca, oko 15 ustaša i nešto četnika, ukupno oko 750 vojnika.

U selu Šarinci održan je zajednički satsanak štabova 12. i 14. brigade, kojim su rukovodili zamjenik komandanta 11. divizije Đurin Predojević i načelnik štaba divizije Mirko Pekić. Odlučeno je da se napad izvede 19. januara 1944. Raspored jedinica za napad bio je sledeći: 12. slavonska brigada sa dva bataljona napada grad sa istočne, jugoistočne i južne strane, a dva bataljona postavlja za obezbeđenje u dolini rijeke Ukrina u rejonu Ukrinskog luga i na cesti Derventa — Prnjavor, u rejonu sela Palačkovac, s ciljem sprečavanja pružanja pomoći napadnutom garnizonu, a 14. srednjobosanska brigada sa dva bataljona napada Prnjavor sa sjeverozapadne strane, sa jednim bataljonom posjeda Palačkovačko brdo, s ciljem sprečavanja prodora neprijatelja iz pravca Dervente.

Napad na Prnjavor trebalo je da počne 19. januara 1944. u 24,00 časa. Četrnaesta brigada počela je napad u određeno vrijeme i u prvom naletu likvidirala spoljnu odbranu neprijatelja.

Kako su bataljoni 12. slavonske brigade zbog udaljenosti počeli napad sa zakašnjenjem (jedan je zakasnio sat, a drugi dva sata), to je neprijatelj koncentrišući svoju odbranu u pravcu napada 14. brigade, odbacio njene snage na polazne položaje. Budući da brigade nisu imale međusobnu vezu, bataljoni 12. brigade su, iako nejednovremeno izvršili napad, svaki na svom pravcu. Prvi bataljon, koji je nastupao sa južne strane, sukobio se sa neprijateljem na prednjem kraju odbrane. Protjerao ga je i ušao u grad, ali

Oslobođenje Prnjavora 18—20. januara 1944. godine

je bio zadržan jakom vatrom neprijatelja sa unapred pripremljenih položaja u krugu bolnice i džamije. Drugi bataljon koji je nastupao sa istočne strane, nakon kraće borbe sa predstražama, ušao je u grad progoneći neprijatelja, sve dok se nije utvrdio u zgradi Komande mjesta. Kako 1. bataljon na svom pravcu nastupanja, nije mogao likvidirati neprijatelja, komandant 12. brigade Josip Antolović procijenio je da neprijatelj namjerava braniti Prnjavor dok ne dobije pomoć, pa je odlučio da sa dijelom 2. bataljona drži u blokadi neprijatelja koji se utvrdio u zgradi Komande mjesta, a da drugi deo bataljona preuzme položaje 1. bataljona. Prvi bataljon bi uputio kao pojačanje jedinicama na Palačkovačko brdo, koje su bile na obezbeđenju od Dervente. Neprijatelj je, međutim, primjetio ovo pregrupisanje i prešao u žestok protivnapad, zbog čega je komandant brigade promijenio svoju odluku i povratio 1. bataljon na njegov prvobitan položaj.

U predvečerje 20. januara 1944. 14. brigada je ponovo počela napad na Prnjavor sa sjeverozapadnog pravca, što je primoralo neprijatelja da odvoji deo snaga u cilju sprečavanja njenog ulaska u grad. Borba je trajala cijelu noć 20/21. januara, sve dok 2. bataljon 12. brigade nije energičnim napadom istjerao neprijatelja iz utvrđene zgrade Komande mjesta. Uvidevši da mu ne stiže pomoć i da se pod pritiskom naših snaga nije u stanju odžati, neprijatelj je, pokušao proboj prema Derventi i djelimično uspeo, ali je u rejonu sela Palačkovac bio dočekan od naših jedinica, koje su zatvarale pravac od Dervente.

Radi pružanja pomoći napadnutom garnizonu Prnjavor, neprijatelj je iz Dervente uputio 1. bataljon 6. domobranskog lovačkog puka, kao i 2. biciklistički bataljon sa dva tenka.¹⁴⁹ Četvrti bataljon 12. slavonske i 4. bataljon 14. srednjobosanske brigade su 21. januara 1944. sa unapred zaposjednutih položaja u rejonu sela Palačkovac — Smrtići — Derventski Lug, suzbili ove neprijateljske snage i onemogućili njihov prodor u Prnjavor. U međuvremenu prema položajima 4. bataljona 12. brigade (Derventski Lug) nabačene su neprijateljske jedinice koje su se probile iz Prnjavora, pa ih je 4. bataljon sačekao i naneo im velike gubitke. Probio se samo jedan manji broj između položaja

¹⁴⁹ i« Zbornik, tom IV, knj. 21, dok. 220. Opšta bojna relacija Drugog zbornog područja NDH za januar 1944.

3. i 4. bataljona i spojio sa snagama koje su nastupale od Dervente. U popodnevnim časovima 21. januara 1944. neprijatelj se povukao u Derventu.

U tim borbama ubijeno je 115 neprijateljskih vojnika i oficira, ranjeno 16, a zarobljeno 129. Zaplijenjeno je 2 teška minobacača, 21 puškomitraljez, od čega 19 njemačkih »šaraca«, 117 pušaka, 13 šmajsera, 17 pištolja, 55.000 metaka, 3 radio-stanice i včće količine razne vojničke opreme (odeće, obuće i sanitetskog materijala).

Naši gubici: poginulo je 30, a ranjeno 36 boraca i starješina.

Sesnaestorici ranjenih neprijateljskih vojnika ukazana je prva pomoć, a nakon toga su sa pratnjom otpremljeni u Derventu. Od 129 zarobljenih veći broj ih je izrazio želju da ostane u našim jedinicama. Samo u 12. slavonskoj brigadi ostalo je oko 50 bivših domobrana, uglavnom rodom iz Slavonije.¹⁵⁰

Ostale jedinice divizije, 5. kozarska i 12. krajiška brigada, u drugoj polovini januara 1944. pretresale su i čistile sela od četnika i ustaške milicije. Ove akcije izvođene su uglavnom jačim patrolama. Istovremeno je prikupljeno žito i druge životne namirnice.

U međuvremenu su dobijeni podaci da su iz neprijateljskih garnizona Doboj i Teslić znatne snage upućene u istočnu Bosnu u pomoć garnizonu Tuzla, kojeg su napale jedinice 3. korpusa NOVJ. Stab 11. divizije doneo je odluku da sa dva bataljona 5. kozarske, dva bataljona 12. slavonske i jednim bataljonom 12. krajiške brigade, noću 26/27. januara 1944. napadne neprijateljski garnizon u Teslicu. Sadejstvujući snagama 11. divizije dva bataljona 13. proleterske brigade »Rade Končar« koja je po završetku šeste neprijateljske ofanzive upućena u širi rejon Teslića, dobili su zadatak da napadnu neprijateljski garnizon u Tešnju. Istovremeno su 5. kozarski i 12. slavonska brigada, sa po dva bataljona, trebale napasti neprijateljski garnizon u Doboju.

¹⁵⁰ Zbornik, tom IV, knj. 21, dok. 133. Izvještaj štaba 12. slavonske brigade od 24. januara 1944. štabu 6. korpusa NOVJ. o borbama za oslobodenje Prnjavora i dokument 161. Izvještaj štaba 11. divizije štabu 5. korpusa NOVJ od dejstvima na prostoriju srednjeg dijela centralne Bosne u vremnu od 15. do 31. januara 1944.

Dok su izvođene pripreme za napad, štab 11. divizije dobio je obavještenje da su se neprijateljske jedinice (djelovi 4. i 6. domobranskog puka) vratile iz istočne **Bosne**, pa se odustalo od napada. Kako zbog udaljenosti štabovi 12. slavonske i 13. proleTERSke brigade »Rade Končar« nisu na vrijeme obavješteni o novonastaloj situaciji, njihovi bataljoni su u određeno vrijeme napadali, ali su se povukli kad im je stiglo naređenje da je napad obustavljen.¹⁵¹

¹⁵¹ Zbornik, tom IV, knj. 21, dok. 151. Izvještaj štaba 11. divizije štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvu na prostoriji sjevernog dijela centralne Bosne u vremenu od 15. do 31. 1. 1944. i dok. 167. Izvještaj štaba 12. slavonske brigade od 31. 1. 1944. štabu 6. korpusa NOVJ o napadu na Teslić i Doboj. Dokumentat 117. Napomena 7. i 8. (Naređenje štaba 1. proleTERSke divizije od 22. 1. 1944) potčinjenim jedinicama za dejstvo u centralnom dijelu srednje Bosne. Dokumentat 220. Opšta bojna relacija Drugog zbornog područja NDH za januar 1944. Knjiga 22. dok. 13. Izvještaj štaba 13. proleTERSke brigade »Rade Končar«, štabu 1. proleTERSke divizije o akcijama od 16. do 29. januara 1944. ... ; ... ; -